

Nr 190.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till *Kungl. Maj:t* angående en social arrendelagstiftning till skydd för torpare, bolagsarrendatorer m. fl.

Den allmänna arrendelagstiftningen av år 1907 avsåg väsentligen en kodifiering, komplettering och förbättring av gammal lag och praxis med hänsyn till de vanliga affärsmässiga arrendena. Den upptager sålunda huvudsakligen tekniska bestämmelser samt en vägledning för lösning av de vanliga spörsmålen, som alltid göra sig gällande i ett arrendeförhållande. Däremot innehåller lagen jämförelsevis få och obetydliga sociala föreskrifter, d. v. s. bestämmelser, som avse att åt en arrendator i erforderliga fall trygga något av den självägande bondens självständighet och trygghet i utövning av sitt yrke som odlare.

Den kategori arrendatorer, för vilka en sådan hänsyn särskilt bör göra sig gällande, äro till en början vissa arrendatorer av smärre jordbruk på hemman och hemmansdelar, även då detta utgör fastighetens gårdsbruk. Dit höra s. k. bolagsarrendatorer på skogshemman, som förr i tiderna tillhört en självägande bondebefolkning, men sedan kommit i bolags ägo. Därmed äro jämställda enahanda arrenden av hemmansbruk, tillhörande enskilda skogsspekulanter ävensom säkerligen en del gårdsbruk, lydande under fideikommiss och liknande större jordbesittningar. Vidare höra hit de flesta torparrenden och därmed jämförliga mindre lägenhetsbruk, som blivit utarrenderade.

Den hänsyn, som anses berättiga och nödvändigöra ett dylikt ingripande, är för det första omtanken om denna befolkning själv och dess oavvisliga livskrav. Vidare är det av vikt att bereda så stor del av befolkningen som möjligt tillfälle till dräglig egen försörjning av jordbruk, i den mån landets egna resurser tillåta det. Möjligheterna till utkomst äro nämligen ingalunda så rikliga att ej alla utvägar måste ivrigt tillvaratagas därtill kommer, att jordbruket utgör grunden för näringarna

Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 87 häft. (Nr 186—191). 3

genom sin produktion av livsmedel. Slutligen har yrket visat sig oumbärligt för upprätthållande av människomaterialet, som degenereras och förbrännes av industrialismen och storstäderna.

Gentemot så viktiga angelägenheter har en tillfällig jordägare icke ansetts med fog kunna äga rätt att på grund av sin äganderätt allena förhindra desammas tillgodogörande. Ingen har någon förnuftig rätt att lägga en död hand över någon del av det begränsade jordområde, som utgör grundvalen för alla människors existens. Allra minst kan detta komma i fråga, när jordägaren av sitt eget yrke är främmande för jordens riktiga begagnande i andra avseenden. Därför har i nästan alla samhällsordningar äganderätten till jorden varit belagd med många-handa inskränkningar. I all synnerhet har detta ansetts nödvändigt, när jordegendomar hopats i ett fåtal händer och deras allsidiga utnyttjande för befolkningens trängande behov därigenom ofta i hög grad äventyrats.

Det är av dylika orsaker, som exempelvis i *Finland*, där man gör ofantligt mycket för att stödja jordbruket, vid sidan av en allmän arrendelag även antagits en social arrendelag, gällande för de särskilda slag av arrendatorer, som ha behov av densamma, och tillämplig även den över hela landet. Detta är förordningen den 12 mars 1909 om lega av torp, landbolägenhet och backstuguområde.

I Sverige har en sådan lagstiftning antagits genom *norrländska arrendelagen* den 25 juli 1909 för de fyra nordligare länen och vissa delar av Gävleborgs och Kopparbergs län samt genom lagen av år 1912 även för övriga delar av Gävleborgs län. Anledningen, varför författningen inskränkts till endast dessa delar av riket, var den, att dessa ansågos mest hotade av den industriella utvecklingen, vadan ett statsingripande i förenämnda som i andra avseenden där till en början ägde rum. En särskild grund för ett ingripande låg även därutinnan, att dessa trakter undergått s. k. avvitrting, varvid kronan bortskänkt mycket mark för upprätthållande av jordbruk. Det framstod då så mycket mera befogat, att statsmakten tillsåg, att dess avsikter med avvitrtingen åtminstone i någon mån upprätthölls.

Emellertid har *torpkommissionen*, som tillsattes den 22 januari 1909 och den 6 maj 1911, avgivit sitt betänkande, även inlåtit sig något på denna sak. Den har nämligen föreslagit, att vissa föreskrifter om jordägares skyldighet att tillhandahålla byggnader och ombesörja större reparationer samt om arrendators rätt till ersättning för nyodling, allt i huvudsaklig överensstämmelse med norrländska arrendelagens stadganden därom, skulle bliva tillämpliga på arrenden av »dagsverkstorp eller annan

under huvudgården lydande lägenhet, å vilken åbyggnaden ej tillhör arrendatorn». Dessa bestämmelser äro dessutom föreslagna att inflikas i 1907 års arrendelag.

Här möter ett mycket belysande exempel, varthän planlösheten uti regeringsinitiativen i jordfrågan leder. Kommissionen lärer av sitt uppdrag ansett sig förhindrad att taga befattning med andra torp- eller liknande lägenheter än dem, som lydte under huvudgård. Av detta skäl skulle de flesta bolagsarrendatorer på de olika hemmansdelarnas huvudjordbruk icke komma i åtnjutande av dessa förmåner. För övrigt bör man vid all dylik lagstiftning numera alldeles bortse från de gamla historiska torpen som ett särskilt slags arrende, utan helt sammanhåra de med andra liknande arrendegårdar. Vidare skulle den norrländska arrendelagens särstadganden endast i två avseenden bliva tillämpliga på ifrågavarande slag av lägenheter, som dock mångenstädes i riket ha lika mycket eller lika litet behov av densamma i sin helhet som enahanda arrenden i norra delarna av riket. Slutligen skulle de förenämnda två sociala stadgandena införas i 1907 års arrendelag i stället för att som väl vore naturligare framtråda såsom självständiga bestämmelser med anknytning till 1909 års norrländska arrendelag. Å andra sidan syftar förslaget längre än norrländska arrendelagen. Det skulle nämligen bli tillämpligt på dylika lägenheter i hela riket. Och ehuru förslaget säkerligen ej är avsett att vinna tillämpning på de arrenden, som falla under den norrländska arrendelagen, kommer det att i alla fall sträcka sina verkningar till åtskilliga arrenden i de norra delarna av riket. Den norrländska lagen omfattar nämligen endast jord, tillhörig vissa ägare och till en vidd av minst 4 hektar i inrösningsjord. Torpkommissionens förslag har ej sådana begränsningar för sina speciella lägenheter, och i den mån sålunda från norrländslagen undantagna lägenheter äro av den beskaffenhet torpkommissionens förslag innehåller och befinner sig inom norrländslagens område, kommer kommissionens förslag att vinna tillämpning inom norra delarna av riket. En vidsträcktare tillämpning därstädes finge förslaget till äventyrs i följd därav, att den norrländska arrendelagen icke gäller arrenden av jordbruk, på vilka den norrländska hävdelagen äger tillämpning.

Vad nu anförts ådagalägger uppenbarligen, att någon enhetlig plan och samfällig rättvisa måste läggas över detta lagstiftningsarbete. Detta kan dock icke gärna uppnås på annat sätt, än att en för hela riket gällande social arrendelagstiftning för vissa slag av arrenden kommer till stånd.

Den kategori arrendatorer, lagen som sagt skulle avse, vore uppen-

barligen vad i vårt land brukar kallas torpare, bolagsarrendatorer och deras vederlikar. Därtill böra även räknas vissa lägenhetsinnehavare samt arrendatorer på enskilda skogsspekulanter hemman, vissa brukare på fideikommiss eller andra större egendomar, som ej äro att hänföra till torpare o. s. v.

En huvudpunkt i en social arrendelag är upplåtelse tidens längd. Den norrländska lagen upptager minst 20 år och den finska minst 50 år med vissa undantagsbestämmelser. Ärftlig besittningsrätt innefattar en ännu större trygghet och har ju även anor i vårt gamla åboinstitut.

Frågan om byggnaderna är en annan viktig sak. Norrlandslagen ålägger här jordägaren skyldighet att nybygga och verkställa större reparationer.

En för vårt land synnerligen viktig angelägenhet är rätten för dylika arrendatorer att verkställa nyodling samt erhålla ersättning för odlingsarbete och jordförbättringar. Arrendatorn får härigenom njuta frukten av sitt eget arbete och berövas icke, såsom nu ofta sker, densamma antingen direkt eller ock indirekt genom höjda arrenden.

Rätten till husbehovsvirke och vedbrand samt till bete för kreatur och fiske äro också spörsmål av betydelse i förevarande fall.

Detta är exempel på några huvudpunkter, som komma på tal vid behandlingen av en social arrendelagstiftning. En sådan lagstiftning är särdeles av behovet påkallad, då den så kallade olusten i landet till en del har sin rot i saknaden av en sådan lag. *Efter emigrationsutredningen måste det komma någon handling.*

Det hemställes alltså,

att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande angelägenheten att åstadkomma en för hela landet gällande social arrendelagstiftning till skydd och trygghet för torpare, bolagsarrendatorer och deras vederlikar av skilda slag bland arrendatorsklassen.

Stockholm den 26 januari 1914.

Carl Lindhagen.